

La fi de la història: del logos al mite

La tan celebrada fi de les ideologies ens ha conduït a la preponderància absoluta d'un catecisme universal i economicista que, sota l'aparença del més neutre científisme, amaga un relat mític. És l'últim atac, de moment, als ideals de la Il·lustració.

Tradicionalment, una de les primeres lliçons –si més no la primera– de tot programa d'estudis d'història de la filosofia occidental és aquell que porta per títol *Del mite al logos*, on s'analitza el canvi de perspectiva, respecte al pensament anterior, amb què els primers filòsofs pre-socràtics –en concret, els milesis, a la Jònia, cap al segle VI abans de Crist– abordaren i explicaren els orígens i composició de la natura. Amb els filòsofs de Milet deixem arrere un tipus d'especulació mítica o teològica (que trobem, per exemple, en la *Teogonia* d'Hesíode), per passar a una altra de racional o *física*, on els fenòmens naturals intenten explicar-se aplicant un mètode purament racional. Les repercussions que per a l'evolució del pensament posterior i del desenvolupament de la vida política va tenir aquest canvi de perspectiva van ser de primera magnitud.

El mite ens presenta el món d'una manera acabada, clausurada, després d'haver-nos explicat que l'*ordre* actual s'ha aconseguit tot partint d'un caos anterior i d'un llarg període d'aferissada lluita entre poders sobrenaturals. El pensament mític, per tant, defensa l'ordre establert com a únic possible, i ens adverteix que subvertir-lo pot tenir conseqüències desastroses tant per a homes concrets com per a ciutats o pobles sencers. Qui atempte contra les institucions o les lleis –sempre d'inspiració divina– que regeixen la vida d'una comunitat, s'atraurà la còlera dels

déus; o de déu, això depèn. A més a més, per aquest caràcter acabat del mite, el temps mític representa la negació de la història, ja que els homes no poden alterar ni influir en els esdeveniments en els quals s'hi troben immersos. Només cal que ens deixem dur per l'esdevenir cíclic, tan natural com la successió de les estacions, que projecten les potències celestials. En la pràctica,

Les bases del pensament únic són mítiques, encara que les divinitats no són antropomòrfiques sinó economòrfiques.

doncs, se'ns anul·la la possibilitat d'inserir en el present i de construir un futur que no existeix, ja que tot va i torna i no podem trencar el cercle.

Amb l'aparició al segle VI aC de l'especulació racional desapareixen els éssers sobrenaturals com a artífexs de la creació del món i es busca, en canvi, en la natura mateixa les causes de la seua formació. A partir d'aquest moment, aquestes teories elaborades *per homes* són objecte de crítica i de nous anàlisis. No és tampoc una casualitat que per aquestes ma-

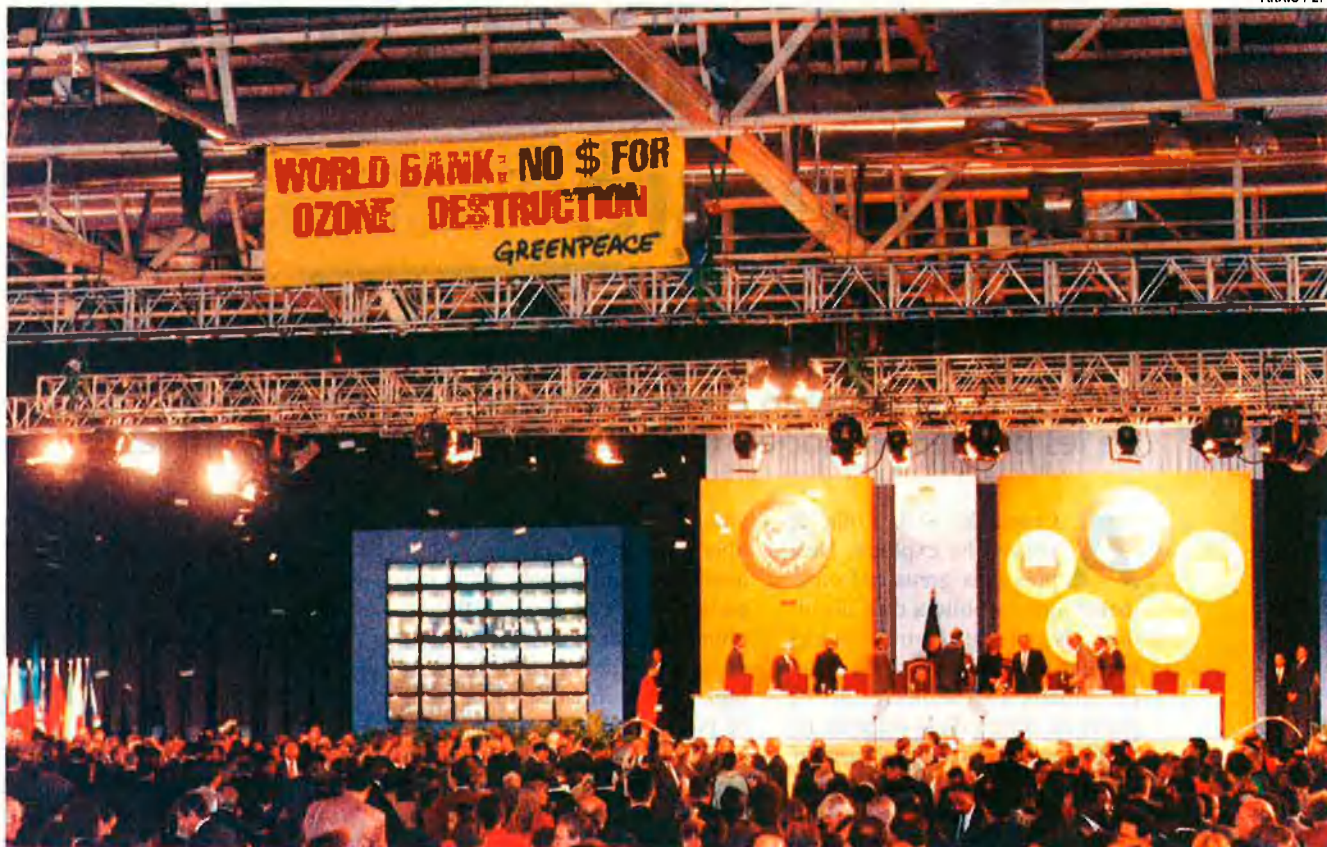
teixes dates (segle VI aC) aparega el pensament històric en la figura del també milesi Hecateu.

Aproximadament uns 2.600 anys després, l'últim tema de l'esmentat programa d'història de la filosofia podria ser *Del logos al mite*, amb la qual cosa clausuràrem l'evolució del pensament occidental.

Per què *Del logos al mite*? Perquè en els últims anys, després del caos que va representar la quasi dramàtica guerra entre les potències en conflicte: el capitalisme, identificat positivament amb la llibertat (la *llum*), contra el nazisme primer i després contra el comunisme, identificat negativament com a dictadura i com a falta de llibertat, (la *foscior*), amb la victòria universal del primer, hem arribat a un *ordre* còsmic que revela la seua ideologia en allò que s'ha convingut a anomenar "pensament únic", les bases *filosòfiques* del qual són de caire mític, encara que les noves divinitats no són antropomòrfiques, sinó economòrfiques. L'economia, nova deessa del Panteó, filla de Plutó i d'Hera, ha aconseguit d'eclipsar la resta de la família olímpica.

El pensament únic pressuposa, primer que res, que hi ha un ordre econòmic *espontani* (el mercat), que ho és, per tant, "per naturalesa" (i per just dret de conquesta, tot s'ha de dir) i que se situa, per tant, en un pla superior, fora de l'abast dels homes. En trobar-se en un nivell superior, ahistòric, intocable i inqüestionable perquè és *natural*, qualsevol intent de regular-lo o d'adaptar-lo a les neces-

ARXIU / EFE

sitats dels homes es considera un atac a l'ordre natural del cosmos econòmic i social, un acte de gosa-dia, de *hybris*, que immediatament suscita la còlera del sistema, que deixa anar les noves Fúries, els mercats financers, per tal que fulminantment reestablen l'ordre. En tot cas, si hi ha qualsevol desajustament o desviació fortuïta del sistema no cal preocupar-se, el mateix Mercat intervé per tornar les coses al seu lloc. Trobem, per tant, una versió actualitzada del *Deus ex machina* en el *Mercat ex machina*. Altres versions del mite ens parlen, però, de la *mà invisible*.

Veiem, per tant, que els homes tenim molt poc a fer –i cada vegada menys a dir– en –i sobre– aquest sistema. Progressivament anem passant de subjectes polítics a objectes, de *ciutadans*, d'*homes polítics*, a *súbdits* passius i impotents davant les decisions i consignes que dicten els nous oracles: el Bundesbank, el Fons Monetari Internacional, etc. Només s'espera de nosaltres que contribuïm al manteniment del nou ordre mundial fent l'ofrena constant i regu-

lar del consumisme. Les conseqüències que se'n deriven per a la vida política són demolidores: la democràcia esdevé, d'aquesta manera, una simple carcassa, i el sufragi universal, un ritual que renova regularment la casta dels administradors d'aquest *nou* ordre.

Per acabar-ho d'adobar, i per tal d'anul·lar qualsevol intent de construir una alternativa, se'ns va anunciar la bona nova que s'havia acabat la història. Tampoc és una casualitat que el senyor Francis Fukuyama publicara el seu famós article, *La fi de la història*, a l'estiu de 1989, quan ja s'albirava clarament la derrota de l'Imperi del Mal (de fet, la caiguda del Mur de Berlín va esdevenir uns pocs mesos després, en concret el novembre d'aquell mateix any). El pensament únic ens torna a instal·lar en un temps mític, ideal, atemporal i incorruptible, que representa, altra vegada, la pura negació de la història. L'home, en la mesura que perd la capacitat i la consciència històrica d'intervenir i modificar la realitat, es

deixa portar per les *lleis* del mercat i per les consignes que constantment se li adrecen, i que li diuen quan ha de comprar, quan ha de votar i què ha de fer dels seus diners. I tot això, novament, s'ordena d'una manera cíclica: comencem al setembre amb la lliga de futbol i "*la vuelta al cole*" i acabem amb la Copa del Rei i les ofertes per al turisme de les vacances d'estiu, passant per les populars rebaixes. L'antic ritual circular que marcava l'Església Catòlica (Nativitat, Pasqua, Corpus, l'Assumpció, Tots Sants, la Immaculada, i tornar a començar) ha estat pràcticament substituït pel que dicta El Corte Inglés, nou mestre de cerimònies.

El pensament únic se'ns ven, doncs, no sols com l'únic sistema possible, sinó també com aquell que, finalment, ens ha portat a la terra promesa del consumisme i de la llibertat. Al seu costat, les accions del mite de la societat sense classes s'han devaluat molt considerablement.

Faust Ripoll

Cartell de Greenpeace en la conferència de Madrid del Fons Monetari Internacional i del Banc Mundial l'any 1994. Aquests organismes són dos dels nous oracles que llancen les consignes del nou ordre mundial.